

מראי מקומות - מגילה

יח.

אילו פינו מלא שירה כים וכו', אין אנחנו מספיקים להודות לה, וכו'. ובזאת התהלה עשו גילוי דעת שכל התהלות שהם מתקנים לשמו יתברך הם קצת ממקצת, דא"א להשלים תהלותיו. וכיון דעשו גילוי דעת זה, ממילא מותר להם לתקן תהלות לד' בברכות [ובזה תירץ איך היו יכולים לתקן שמונה עשרה ברכות בכלל], וסיים דא"נ, כל מי שיעשה גילוי דעת ומודעה כזאת, יוכל לתקן תהלות לו יתברך.

ו. וממאי דהאי זכירה קריאה היא דלמא עיין בעלמא יש לעי' בביאור שאלת הגמ', האם השאלה לענין פ' זכור, או לענין קריאת המגילה. וע' טורי אבן דנקט לדבר פשוט דקאי אקריאת המגילה, וע"כ הק' למה שאלה כן הגמ' עכשיו, והי' יכול לדקדק דהמגילה צריכה קריאה דוקא מרישא דמתני', דנקט לשון קריאה, ומסיק דל' קריאה אינו ראי', וע"ש דמסיק דשאלת הגמ' באמת קאי אהא דפ' זכור, מנ"ל דצריך קריאה דוקא, אולי סגי בעיונא בעלמא.

אבל מבואר מדברי הפנ"י דכל שקו"ט דגמ' קאי רק על מקרא מגילה, וכמ"ש בפ"ק (י). ד"בספר" היינו מה שז' במגילה. ובאמת אין ראי' מסוגיין כלל דצריך לקרות פ' זכור מתוך ספר דוקא, די"ל דקאי אקריאת מגילה דוקא. וע"ע בשפת אמת מש"כ בביאור הגמ'.

ז. לא צריכא דכתיבה תרגום וקרי לה תרגום ויש לעי', היכא דנכתב בלשון אחר מאשורית, באיזה אותיות נכתב, האם נכתב ג"כ באותיות של אותו לשון, או דלמא לעולם נכתב באותיות של אשורית (א, ב, וכו'), אבל הלשון הוא לשון אחר. וע' בית יוסף (או"ח תר"צ, ט') שכ' שיש שמדייקים מל' הרמב"ם שצריך אותיות אשוריות דוקא, אבל אי"ז דיוק, וכמו דהתירו לשונות אחרים, כן הכשירו כתבם, וכן כ' הרמ"א (שם) לדינא. אולם ע' במשנה ברורה שם שהביא מכמה פוסקים שחולקים וס"ל דצריכים אותיות אשוריות דוקא, ובביאור הלכה שם הביא כמה ראשונים דס"ל כהרמ"א, וסיים בצ"ע [לדינא].

ח. לא צריכא דכתיבה תרגום וקרי לה תרגום מבואר בגמ' דאם המגילה כתובה באשורית, והוא קורא אותה בלעז, זה נקרא על פה. אולם ע' בר"ן (הובא בשו"ת ריב"ש, סי' ש"צ), שהבין בדברי הירושלמי בסוטה (ז, א') דאם המגילה כתובה לפניו, אף אם היא כתובה אשורית והוא תרגמה ללעז וקורא אותה כן, אי"ז חשיב על פה.

ט. אבל קורין אותה ללועזות בלעז ויש לעי', לשי' הרמב"ן שהביא הר"ן דמי שידוע לעז ולשון

א. אחר ישובו בני ישראל

פרש"י, אחר ישובו לבהמ"ק ובקשו הקב"ה ואת דוד מלכם. ולכאו' מבואר מדבריו [וכן מפשטות הסוגיא] דס"ל דבנין בהמ"ק יהי' קודם ביאת משיח, וכ"כ האהבת איתן (בפירושו על העין יעקב כאן). וכן משמע מפשטות דברי הירושלמי (פ"ה ממעשר שני), הובא דבריהם בגבורת ארי בתענית י"ז. אולם ע' ברמב"ם (הל' מלכים י"א, א') דכ' דיבא משיח ויבנה בית המקדש, וצ"ע מהגמ' כאן ומהירושלמי. ולגבי הגמ' כאן יש ליישב [דלא כרש"י] דבנין ירושלים אינו בנין בהמ"ק, ורק ירושלים תבנה קודם ביאת המשיח, אבל משיח יבנה הבית. וכן מבואר מדברי המהרש"א כאן, דכ' דהלימוד מוהביאותים אל הר קדשי וכו' הוא דכיון דמצוה על המלך לבנות הבית, א"כ אם באים להר קדשי, ע"כ בן דוד כבר בא, ולכן אמרי' שומע תפלה לאחר את צמח דוד.

ב. וכיון שבאת תפלה באת עבודה

פ"י המהרש"א, דתפלה, שהיא עבודה שבלב, הקדים לעבודת מזבח, וכן עשה שלמה בבנינו בהמ"ק, דמתחלה התפלל על כל צרה שלא תבא, ואח"כ כתי' ויזבח שלמה וכו'.

ג. שכחום וחזר וסדרום

כ' הבן יהודע שאין הכוונה ששכחו סדר הברכות, דזה לא יתכן, דאפי' המון עם מתפללים כל שמו"ע, ואיך ישכחום. אלא הכוונה היא ששכחו הטעמים של הסדר, למה ברכה זו ראשונה, וזו שני', וכו'.

ד. מכאן ואילך אסור לספר בשבחו של הקב"ה

פרש"י, בקביעות ברכה. וע' בפני יהושע בברכות (כט). דהבין דכוונת רש"י לומר שאין להוסיף ברכה על ברכות י"ח, אבל ודאי לא קשה מה שאנו מאריכין הרבה שבחים בקרוב"ץ וכיוצ"ב. ואף דלכאו' מסתימת הגמ' לא משמע כן, אבל י"ל דמהא דהגמ' הביאה דין זה אחר שהביאה מנין הי"ח ברכות, א"כ שפיר י"ל דזו כוונת הגמ'.

ה. למי נאה למלל מי שיכול להשמיע כל תהלותו

פרש"י, ואין מי שיכול לספר את כולו, ולפיכך אין נראה לספר מדעתו אלא את מה שתקנו חכמים. והק' הטורי אבן, א"כ איך תקנו חכמים לספר בשבחו של מקום הואיל ואין מי שיכול לספר את כולו (וע' לעיל שהבאנו דדעת רש"י היא לכאו' דכל האיסור הוא בקביעת ברכה). והביא דמהירו' (ריש פ"ט דברכות) משמע דלא כרש"י, אלא דחכמים גדולים יש רשות בידם לספר בשבחו של מקום [וממילא אנו יכולין לספר שבחם]. אולם ע' בבניהו דכ' לחדש דכיון דתקנו חז"ל לומר נשמת כל חי, וכתוב ב'

המשך בעמוד הבא

מראי מקומות - מגילה

יח. (המשך)

מכוונים גם להם, וודאי גם לבעלי התלמוד היו ידועים, אלא שלא ידעו למה נקראו בשם זה.

יא. אלא מצות קריאה ופרסומי ניסא

פרש"י, אע"פ שאין יודעין מה ששומעין, שואלין את השומעין ואומרים להם מהי הקריאה, ואיך הי' הנס, ומודיעין להן. והק' הראש יוסף, הא מאחשתרנים לא משמע כן, דהא כ"ע לא יודעין מהו הביאור בזה, וש"מ דאף שאין שואלין ואין משיבין להם, אפ"ה כל שקוראים להם בלשון הקודש, יוצאין בזה, וצ"ע.

יב. לא הו ידעי רבנן וכו'

ביאר המהרש"א ב"ה (כו), דמה דלא ידעו רבנן מילים אלו, משום דפעמים דרבנן לא משתמשים בלישנא דקרא או בלישנא דשאר אנשי, ואפי' בלישנא דרבנן פעמים אין משתמשים, ולכן לא היו יודעים מהו פירוש מלות אלו, והשפחה, שהיתה מבית רבי (ומשמע דכוונתו דבבית רבי היו משתמשים במלות אלו), ידעה היא פירושם.

יג. לא הו ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך וכו'

ובהערה על ביאור הגר"א למשלי (ג, ה) הביא מה ששמע מפי הגר"א לבאר דברי הגמ'. דהא ודאי אין שייך לומר דחכמים לא ידעו מה שהטייעא ידע. אלא ביאור הדברים הוא כך, דהיו החכמים מסתפקים במדת הבטחון, אם יש לאדם לעשות כשכלו ויבטח בשם ה' שיעשה הטוב בעיניו או שאין להשען כלל על מעשיו ושכלו. ואמרו, דמסתבר דצריך האדם לעשות כשכלו ולבטוח בה'. והי' ק' להם לשון "יהבך", דהול"ל "צרכיך". וכיון דראו דרבב"ח, דבעצם הי' צריך לשאול להטייעא ליקח משאו, ולשלם לו בשביל זה, ולא כן הי', אלא הטייעא א"ל לרבב"ח ליתן לו המשא, א"כ יוצא דאפי' מה שצריך האדם לשלם בשבילו לחבירו, מה שנקרא "יהב", אם מן השמים גזרו שיהי' לו הדבר, אז אדרבה, יבקשו ממך לעשות לך זאת.

הקודש אינו יכול לצאת בקריאת המגילה בלשון לעז, האם יכול הוא להוציא מי שבאמת יכול לצאת באותו לשון, או דלמא אמרי', דכיון דהוא אינו יכול לצאת בקריאה זו, גם אינו יכול להוציא אחרים [וע' לעיל בדברינו בדף י"ז שהבאנו מהטו"א שנסתפק בזה]. וע' שו"ת הריב"ש (שפ"ח) שכ' דלפי דעת הרמב"ן לכאן אין מי שמכיר לשון הקודש יכול להוציא מי שאינו מכיר בלשון הקודש בלשון לעז שהשומע מכיר, דכיון שהקורא עצמו אינו יכול לצאת בקריאה זו, א"כ ה"ה דאינו יכול להוציא חבירו. אבל הר"ן (בשו"ת ריב"ש, סי' ש"צ) שם כ' ליישב דעת הרמב"ם, דבאמת גם מי שמבין לה"ק יכול לצאת בשאר לשונות.

ובתוך דבריו שם כ' לדחות הראי' שהביא הריב"ש מהירושלמי, וביאר הר"ן דברי הירו' דהי' ה"א לומר דמי שקורא המגילה בע"פ, הגם שהוא עצמו אינו יוצא, אבל אולי יכול להוציא אחרים, כיון דלגביהם לעולם הו' על פה, שהרי אינם קוראים בפנים. ומסיק דאין השומע יוצא משום דהקורא נקרא אינו מחויב בדבר. אבל הריב"ש תמה עליו, איך שייך ה"א שיהיו יכולין לצאת במה שאין הוא יוצא. וע' קהלות יעקב (ברכות י"ג, ב') דרוצה לתלות מחלוקתם בחקירה הידועה בדין שומע כעונה, האם השומע יוצא משום דכיון ששמע חשיב כמי שקרא, או דלמא דע"י שמיעתו משתתף במעשה חבירו, ויוצא חובתו כמותו. וא"כ, לפי הר"ן, הביאור הוא דשומע הו' כקורא ממש, ולכן אף אם הקורא אינו יכול לצאת, מה בכך, הא הו' כאילו קרא השומע, והוא יכול לצאת בכה"ג. אבל הריב"ש ס"ל דהדין שומע כעונה הוא דיוצא ע"י השתתפות עם חבירו, וא"כ פשוט דאם הוא אינו יכול לצאת, אז ודאי אף השומע אינו יכול לצאת.

יד. אטו אנן האחשתרנים בני הרמכים מי ידעי'

כ' היעב"ץ דודאי ידעי' מה הם אחשתרנים בני הרמכים, ועדיין ידועים הם, והם גמלים עם שתי חטוטרות על גבם, ויש להם שמונה רגלים, וכשהזכירה הגמ' "גמלא פרחא" ודאי